

TEISĖ MOKYTIS MAŽUMOS KALBA*

Aistė Račkauskaitė-Burneikienė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4669
Elektroninis paštas: aiste.rackauskaite@mrni.eu

Pateikta 2012 m. vasario 14 d., parengta spausdinti 2013 m. sausio 22 d.

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisė mokytis savo mažumos kalba. Vadovaujantis tarptautiniais universaliais bei regioniniais dokumentais, šių dokumentų taikymo ir aiškinimo praktiką formuojančių institucijų išaiškiniama šios teisės genezė bei turinys, valstybių išpareigojimų apimtis garantuojant šią teisę. Straipsnyje taip pat analizuojamos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo nuostatos, susijusios su šios teisės užtikrinimu. Taigi straipsnio objektas – teisė mokytis mažumos kalba turinys tarptautinėje ir Lietuvos nacionalinėje teisėje.

Reikšminiai žodžiai: tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, teisė mokytis mažumos kalba, Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Europos Žmogaus Teisių Teismas, Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija, Patariamasis komitetas.

* Straipsnis parengtas 2012 m. gruodžio 20 d. Aistės Račkauskaitės-Burneikienės apgintos daktaro disertacijos „Tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kalbinės garantijos: tarptautinių standartų įgyvendinimas Lietuvos Respublikoje“ pagrindu.

Įvadas

Kalba – vienas iš kriterijų, identifikuojančių tautinę mažumą. Gimtosios kalbos vartojimas sudaro galimybes reikšti, puoselėti bei išsaugoti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų tapatybę. Kalbos vartojimas atitinkamose srityse sudaro sąlygas įgyvendinti tautinių mažumų apsaugos sistemos tikslus, t. y. užtikrinti sąlygas ir sudaryti galimybes tautinėms mažumoms priklausančių asmenų identiteto apsaugai bei jo raiškai.

Švietimas yra ta sritis, kurioje, teigiama, valstybės privalo sudaryti sąlygas puoselėti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų identitetą. Mokymasis mažumos kalba yra tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims garantuojama teisė. Ši teisė yra svarbi ne tik tautinėms mažumoms priklausančių asmenų tapatybės išsaugojimui, bet ir tautinės mažumos integracijai.

Šiuo straipsniu yra siekiama išnagrinėti teisės mokytis mažumos kalba genezę, turinį, valstybių įsipareigojimų apimtį pagal tarptautinę teisę bei įvertinti Lietuvos Respublikos nacionalinio reguliavimo atitiktį tarptautiniams standartams. Rašant straipsnį taikyti sisteminės analizės, lyginamasis-analitinis, apibendrinimo metodai.

1. Teisė mokytis mažumos kalba Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentuose

1948 m. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta kiekvieno teisė į mokslą¹. „Mokslas yra skirtas tam, kad visais atžvilgiais būtų ugdoma žmogaus asmenybė ir kad būtų didinama pagarba žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Jis turi skatinti visų tautų, rasinių arba religinių grupių savitarpio supratimą, pakantumą ir draugystę, taip pat turi padėti toliau plėtoti Jungtinių Tautų taikos palaikymo veiklą. Tėvai turi pirmumo teisę parinkti savo vaikams mokymą“² (Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 straipsnio 2 ir 3 dalys). Tačiau Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, skelbdama teisę į mokslą, liko nebyli kalbinėms garantijoms mokslo srityje. Vis dėlto atkreiptinas dėmesys į tai, kad teisės į mokslą tikslas pagal Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 straipsnį yra skatinti visų tautų, rasinių arba religinių grupių savitarpio supratimą, pakantumą ir draugystę tarp tautų, rasinių ar religinių grupių³. Taigi teisė į mokslą yra deklaruojama kaip priemonė skatinti daugiakultūriškumą.

Išskirtinė nagrinėjamu klausimu yra 1960 m. UNESCO konvencija prieš diskriminaciją švietimo srityje⁴. UNESCO konvencijos prieš diskriminaciją švietimo srityje komentare teigiama, kad mažumų klausimai yra labai svarbus šios konvencijos bruožas.

1 Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos 26 straipsnio 1 dalis nustato, kad „kiekvienas turi teisę į mokslą. Mokslas, bent jau pradinio ir pagrindinio išsilavinimo lygmenų, yra nemokamas. Pradinis mokslas yra privalomas. Techninis ir profesinis mokymas yra visuotinai prieinamas, o aukštasis mokslas vienodai prieinamas visiems pagal kiekvieno sugebėjimus.“

2 Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 68-2497.

3 Weller, M. *A Commentary on the European Framework Convention for the Protection on National Minorities*. Oxford: Oxford University Press, 2005, p. 367.

4 UNESCO konvencija prieš diskriminaciją švietimo srityje [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-27]. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-url_id=12949&url_do=do_topic&url_section=201.html#state_parties>.

Vadovaujantis šios Konvencijos nuostatomis, nesėkminga mažumų apsauga švietimo srityje prilygsta vienodo išsilavinimo neigimui⁵. Tačiau dėl šios Konvencijos nuostatų įgyvendinimo iškyla tam tikros problemos: užtikrinant ankstyvoje vaikystėje išsilavinimą mažumos kalba, ši aplinkybė tampa trukdžiu mažumos nariams studijuoti, lavintis toliau dėl valstybinės kalbos nemokėjimo. Konvencijos komentare nurodoma, kad mažumoms suteikiamos teisės negali būti interpretuojamos kaip suteikiančios galimybes mažumoms izoliuotis nuo visuomenės (5 straipsnio 1 dalies c punkto i dalis). UNESCO konvencija prieš diskriminaciją švietimo srityje unikali tuo, kad skelbia tautinių mažumų narių teisę mokytis savo pačių kalbos. Aktualu, jog šios teisės neabsoliutumas yra patvirtinamas pačios Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punkte nustatytais sąlygomis, kurios draudžia tautinių mažumų narių teises aiškinti ir taikyti tokiu būdu, kad jos lemtų mažumos izoliaciją.

1966 m. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnis, įtvirtindamas etninėms, religinėms ir kalbinėms mažumoms priklausančių asmenų teises kultūros, religijos ir kalbos srityje, neįtvirtino nuostatų švietimo srityje⁶. Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas Bendruoju komentaru Nr. 23 „Mažumų teisės“, analizuodamas Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnį, nurodė, kad šis Pakto straipsnis yra susijęs su teisėmis švietimo srityje. Šiuo komentaru Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas konstatavo, kad kalbinėms mažumoms priklausantiems asmenims garantuojama teisė vartoti savo kalbą privačiai ir viešai⁷. Autorės nuomone, galima daryti išvadą, kad į Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnio apimtį patenka ir šiame straipsnyje numatytiems mažumoms priklausančių asmenų teisė mokytis savo kalba, nes patenka į mažumoms priklausančių asmenų kalbos vartojimą viešojoje srityje. Todėl teigtina, kad šio Pakto 27 straipsnis apima teisę steigti, tvarkyti ir valdyti savo švietimo institucijas, kur mažumos kalba yra naudojama kaip mokymo priemonė⁸.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komitetas Bendrajame komentare Nr. 23 nurodė, jog daro skirtumą tarp teisių, įtvirtintų Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje, bei garantijų, numatytų 26 straipsnyje. Pastarajame straipsnyje garantuojama lygybė prieš įstatymą, teisė į vienodą, be jokios diskriminacijos įstatymo apsaugą visų teisių, nepriklausomai nuo to, jos yra įtvirtintos Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte ar ne, bet kurias valstybė narė pripažįsta asmenims, esantiems jos teritorijoje ar priklausantiems jos jurisdikcijai, atžvilgiu, nepriklausomai nuo to jie priklauso mažumoms, numatytiems Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje, ar ne⁹. Taigi Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komite-

5 UNESCO konvencijos prieš diskriminaciją švietimo srityje komentaras, p. 29 [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-27]. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001412/141286e.pdf> žiūrėta 2011-07-27>.

6 Weller, M., *supra* note 3, p. 367.

7 Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 23 „*The rights of minorities (Art. 27): 08/04/1994*“, paragrafas 5.3. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-08-25]. <<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df11?Opendocument>>.

8 de Varennes, F. *Language, Minorities and Human Rights*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 1996, p. 158.

9 Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 23 „*The rights of minorities (Art. 27): 08/04/1994*“, paragrafas 4 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-08-25]. <<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/fb7fb12c2fb8bb21c12563ed004df11?Opendocument>>.

tas atskiria teises, garantuojamas visiems asmenims, nuo teisių, garantuojamų specialiai Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 27 straipsnyje numatytoms mažumoms. Vadinasi, nors švietimo, mokslo klausimai galėtų patekti į Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 26 straipsnio veikimo sritį (žr., pavyzdžiui, *Waldman v. Canada*¹⁰), vis dėlto vadovaujantis Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto Bendruoju komentaru Nr. 23 nėra pagrindo teigti, kad Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto 26 straipsnis sukuria garantijas mokytis mažumos kalba.

1966 m. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto¹¹ 14 straipsnis garantuoja nemokamą pradinį išsilavinimą¹², o 13 straipsnis įtvirtina kiekvieno žmogaus teisę į mokslą ir skelbia, kad „valstybės, šio Pakto Šalis, pripažįsta kiekvieno žmogaus teisę į mokslą. Jos sutaria, jog švietimo tikslas – siekti, kad žmogaus asmenybė visapusiškai vystytųsi ir suvoktų savo orumą, taip pat didinti pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms. Jos taip pat sutaria, kad išsimokslinimas turi suteikti visiems žmonėms galimybę tapti naudingais laisvos visuomenės dalyviais, padėti ugdyti savitarpio supratimą, pakantumą ir draugystę tarp visų tautų, visų rasinių, etninių bei religinių grupių ir prisidėti prie Jungtinių Tautų vykdomos taikos palaikymo veiklos plėtojimo.“ Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas Bendruoju komentaru Nr. 13 „Teisė į mokslą“¹³ (Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto 13 straipsnis) konstatavo, jog teisė į mokslą yra kartu ir žmogaus teisė, ir kitų žmogaus teisių užtikrinimo priemonė. Taip pat švietimas pripažįstamas viena iš geriausių investicijų, kurias gali atlikti valstybė¹⁴. Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto nuostatų įgyvendinimas yra specifiskas tuo, kad valstybėms yra suteikiama galimybė šiame Pakte garantuojamas teises įgyvendinti nuosekliai, progresyviai, atsižvelgiant į kiekvienos valstybės finansines galimybes bei išsivystymo lygį. Ši aplinkybė taikytina ir teisės į mokslą atžvilgiu. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto nuostatų įgyvendinimo pagrindai išskirti šio Pakto 2 straipsnio 1 dalyje, numatant, kad „kiekviena valstybė, šio Pakto Šalis, įsipareigoja tiek savo pastangomis, tiek pasinaudodama tarptautine pagalba ir bendradarbiavimu, ypač ekonomikos ir technikos srityse, imtis, kiek daugiausia leidžia jos ištekliai, visų atitinkamų, svarbiausia, teisiųjų priemonių, kad šiame Pakte pripažįstamos teisės palaipsniui būtų visiškai įgyvendintos.“ Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 2 straipsnio 1 dalyje yra apibrėžta valstybių, šio Pakto dalyvių, įsipareigojimų prigimtis. Nors Ekonominių, socialinių ir

10 Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 23 „The rights of minorities (Art. 27), *supra* note 9.

11 Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3290.

12 Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 14 straipsnis skelbia, kad „kiekviena valstybė, šio Pakto Šalis, kuri, tapdama šio Pakto Šalimi, neįstengė savo pagrindinėje teritorijoje arba kitose jos jurisdikcijai priklausančiose teritorijose įvesti privalomo nemokamo pradinio mokymo, įsipareigoja per dvejus metus parengti ir priimti išsamų priemonių planą, kad palaipsniui – per tiek metų, kiek pagrįstai turi būti nustatyta tame plane, – būtų įgyvendintas privalomo visuotinio nemokamo pradinio mokymo principas.“

13 Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 13 „*The right to education*“ [interaktyvus]. [Žiūrėta 2011-07-26]. <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/462/16/PDF/G9946216.pdf?OpenElement>>.

14 *Ibid.*, paragrafas 1.

kultūrinių teisių paktas pripažįsta jame garantuojamų teisių progresyvią įgyvendinimą, šis Paktas taip pat įtvirtina valstybių pareigas imtis skubių veiksmų¹⁵. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas pripažįsta, kad valstybės, Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto dalyvės, turi pareigą imtis skubių veiksmų, kad teisė į mokslą būtų užtikrinta be jokio diskriminavimo dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių arba kokių nors kitų įsitikinimų, tautybės ar socialinės kilmės, turčinės padėties, gimimo ar dėl kokio nors kito požymio ir imtis priemonių visapusiškai Pakto 13 straipsnio įgyvendinimui¹⁶. Progresyvus teisės į mokslą įgyvendinimas reiškia, kad valstybės turi tęstinę pareigą kiek įmanoma greičiau ir efektyviau visiškai įgyvendinti Pakto 13 straipsnį. Jokie regresiniai veiksmai teisės į mokslą, kaip ir kitų teisių, garantuojamų Pakte, atžvilgiu nėra leistini. Jeigu kokie nors regresiniai veiksmai buvo atlikti, valstybė privalo pagrįsti, kad tokių veiksmų buvo imtasi po detalaus visų įmanomų alternatyvų apsvaistymo ir kad tokie veiksmai yra pateisinami maksimaliais valstybės resursais¹⁷. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas pripažįsta, kad valstybės, įgyvendindamos Pakto nuostatas, privalo užtikrinti minimalias konkrečios teisės garantijas. Todėl esminių, pagrindinių minimalių garantijų, kaip, pavyzdžiui, esminių maisto produktų, pirminės sveikatos priežiūros, elementaraus būsto aprūpinimo, pagrindinių švietimo formų garantijų neužtikrinimas *prima facie* neatitinka Pakto nuostatų¹⁸. Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas pripažįsta, kad vertinant, ar konkreči valstybė įgyvendino minimalias bazines pareigas, turi būti atsižvelgiama į tos valstybės išteklius. Pakto 2 straipsnio 1 dalis įpareigoja valstybes imtis reikiamų priemonių pasiekti maksimumą pagal savo galimybes. Valstybė gali paaiškinti neįgyvendinusi minimalaus pareigų lygio, nors kiekvienas bandymas užtikrinti teisę buvo atliekamas panaudojant visas galimas valstybės galimybes, siekiant atitikti minimalų bazinį lygį¹⁹. Įgyvendinant Pakto 13 straipsnį, t. y. užtikrinant teisę į mokslą, minimali valstybės pareiga yra užtikrinti viešųjų švietimo institucijų ir programų prieinamumą be jokios diskriminacijos draudžiamais pagrindais; užtikrinti, kad švietimas atitinka 13 straipsnio 1 dalies tikslus; užtikrinti pradinį išsilavinimą pagal Pakto 13 straipsnio 2 dalies punktą a; priimti ir įgyvendinti nacionalinę švietimo strategiją, kuri apima nuostatas dėl pagrindinio, vidurinio, aukštojo išsilavinimo; užtikrinti laisvą išsilavinimo pasirinkimą be jokio valstybės ar trečiųjų šalių poveikio²⁰.

Taigi pagal Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą teisė į mokslą yra suprantama kaip nuosekliai, progresyviai įgyvendinama teisė, priklausomai nuo valstybės galimybių ir finansinių resursų. Tačiau minimalus šios teisės užtikrinimo lygis nėra siejamas su kalbinėmis garantijomis. Vis dėlto Ekonominių, socialinių ir kul-

15 Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 3, paragrafas 1 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-11]. <[http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(Symbol\)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?OpenDocument](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(Symbol)/94bdbaf59b43a424c12563ed0052b664?OpenDocument)>.

16 Bendrasis komentaras Nr. 13, *supra* note 13.

17 *Ibid.*, paragrafai 44–45.

18 Bendrasis komentaras Nr. 3, *supra* note 15, paragrafas 10.

19 *Ibid.*

20 Bendrasis komentaras Nr. 13, *supra* note 13, paragrafas 57.

tūrinių teisių komitetas, pripažindamas, kad teisė į mokslą privalo atitikti priimtumo reikalavimą, akcentuoja, kad švietimas privalo būti priimtinas ir mažumoms. Atsižvelgdami į tai galime daryti išvadą, kad Tarptautinio ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių pakto 13 straipsnis įtvirtindamas teisę į mokslą ir pateikdamas šios teisės pagrindus kartu formuoja ir teisės mokytis mažumos kalba, kaip nuosekliai valstybių įgyvendinamos teisės, turinį, t. y. savo turiniu priimtina teisę ir mažumoms, kurios įgyvendinimas yra nuoseklus.

Taigi nors tik UNESCO konvencija prieš diskriminaciją švietimo srityje skelbia tautinių mažumų narių teisę mokytis savo kalba, teisės mokytis mažumos kalba pradinis sampratos pagrindus formuoja taip pat ir teisė į mokslą kaip nuosekliai, progresyviai įgyvendinama teisė, priklausoma nuo valstybės resursų.

2. Teisė mokytis mažumos kalba Europos Tarybos dokumentuose

1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija²¹ neįtvirtina teisės mokytis mažumos kalba ir apskritai nenustato jokių specialių nuorodų, susijusių su tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisėmis. Vis dėlto šios Konvencijos Pirmojo protokolo 2 straipsnis įtvirtina nuostatą, skelbiančią, kad „niekam neturi būti atimta teisė į mokslą. Valstybė, rūpindamasi švietimu ir mokymu, įsipareigoja gerbti tėvų teisę parinkti savo vaikams švietimą ir mokymą pagal savo religinius ir filosofinius įsitikinimus.“ Šios nuostatos formuluotė rodo, kad pirmuoju sakiniu, kuris yra formuluojamas negatyviai, yra skelbiama teisė, t. y. teisė į mokslą. Negatyvi formuluotė preziūmuoja valstybės negatyvią pareigą nesikišti, netrukdyti įgyvendinti šią teisę. Tačiau šios nuostatos antrasis sakinytis formuluojamas pozityviai ir įtvirtina valstybės pareigą rūpintis švietimu ir mokymu bei gerbti tėvų teisę parinkti savo vaikams švietimą ir mokymą pagal savo religinius ir filosofinius įsitikinimus. Lingvistiškai aiškinant šį straipsnį, teigtina, jog valstybė yra įpareigota rūpintis švietimu ir mokymu, tačiau valstybės veiksmai šioje srityje yra apriboti tėvų teise parinkti savo vaikams švietimą ir mokymą pagal savo religinius ir filosofinius įsitikinimus.

Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) savo praktikoje yra pripažinęs Pirmojo protokolo 2 straipsnio glaudų ryšį su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8, 9 ir 10 straipsniais. Tėvai pirmiausiai yra atsakingi už savo vaikų mokymą ir švietimą, todėl tėvai turi teisę reikalauti, kad valstybė gerbtų jų religinius ir filosofinius įsitikinimus. Tėvų pareigos ir teisės yra tiesiogiai susijusios su naudojimusi teise į mokslą. Kita vertus, Konvencijos ir Protokolo nuostatos turi būti aiškinamos kaip visuma. Todėl Pirmojo protokolo 2 straipsnio nuostatos ne tik turi būti aiškinamos tarpusavyje, bet ypatingai Konvencijos 8, 9 ir 10 straipsnių kontekste, kurie skelbia kiekvieno, tarp jų tėvų ir vaikų, šeimos bei privataus gyvenimo gerbimą, minties, sąžinės ir religijos laisvę bei laisvę gauti ir skleisti informaciją²².

21 Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7390.

22 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark* (Nr. 5095/71), paragrafas 52.

EŽTT, taikydamas Pirmojo protokolo 2 straipsnį, vertina, ar atsakinga valstybė, vykdydama pareigas švietimo ir mokslo srityje, pasirūpino, kad informacija ir žinios mokymosi programose būtų pagrįstos objektyviais, kritiniais ir pliuralistiniais metodais, taip pat ar valstybė netaikė pagrindų, kurie gali būti laikomi neatitinkančiais tėvų religinių ar filosofinių įsitikinimų, ir tokiu būdu peržengė Pirmojo protokolo 2 straipsnio ribas²³. Pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas 2009 m. birželio 29 d. sprendimu, pareiškimo Nr. 15472/02, byloje *Folgero and Others v. Norway* nustatė Pirmojo protokolo 2 straipsnio pažeidimą, nes mokiniams nepagrįstai buvo neleista atsisakyti privalomo krikščionybės, religijos ir filosofijos mokymo dalyko²⁴, o tai prieštaravo tėvų religiniams įsitikinimams. Taigi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje valstybės veiksmai užtikrinant kiekvieno teisę į mokslą yra apriboti tėvų įsitikinimų. Įsitikinimų samprata Pirmojo protokolo 2 straipsnio prasme taip pat yra išaiškinta Teismo praktikoje: Teismas pripažįsta, kad tokie įsitikinimai atitinka demokratinės visuomenės vertybes ir nėra nesuderinami su žmogaus orumu; taip pat jie neturi prieštarauti vaiko teisei į mokslą²⁵. Pavyzdžiui, Teismas pripažįsta, kad fizinių bausmių naudojimas mokyklose pažeidžia tėvų filosofinius įsitikinimus²⁶.

Vadovaujantis nurodyta EŽTT praktika, kyla klausimas, ar įsitikinimai negalėtų būti aiškinami kaip apimantys ir teisę mokytis savo gimtąja kalba. Doktrinoje teigiama, kad tėvų norai, pagrįsti etninių grupių kultūriniais ir lingvistiniais pagrindais, mokyti savo vaikus gimtąja kalba taip pat gali būti pripažinti filosofiniais įsitikinimais²⁷. Deja, šis teiginys nėra patvirtintas EŽTT praktikoje. *Belgium Linguistic Case*²⁸ byloje EŽTT nenustatė diskriminacijos dėl priklausymo tautinei mažumai, tačiau EŽTT konstatavo, kad Belgija pažeidė EŽTK 14 straipsnį kartu su Pirmojo protokolo 2 straipsniu: Teismas pripažino, kad prancūziškai kalbantys vaikai yra diskriminuojami dėl gyvenamosios vietos ir nėra iki galo užtikrinama jų teisė į mokslą. *Belgium Linguistic Case* byloje Teismas konstatavo, jog aiškinti religinius ir filosofinius įsitikinimus kaip apimančius ir kalbinius prioritetus prilygtų įprastos šios nuostatos prasmės išskrypimui bei aiškinimui to, ko pati Konvencija negarantuoja. Šio straipsnio paruošiamieji darbai taip pat patvirtina tai, kad juo nebuvo siekiama užtikrinti valstybės pagarbą tėvų teisei mokyti vaikus kita kalba nei valstybinė. Teismas, atsižvelgdamas į tai, laikė, kad Pirmojo protokolo 2 straipsnis nėra svarbus problemoms, keliamoms šioje byloje²⁹. Taigi *Belgium Linguistic Case* byloje Teismas nepripažino, kad į Pirmojo protokolo 2 straipsnio taikymo apimtį patenka tėvų kalbiniai prioritetai.

23 Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Folgero and Others v. Norway* (Nr. 15472/02), paragrafas 85.

24 *Ibid.*, paragrafas 10.

25 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1982 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Campbell and Cosans v. the United Kingdom* (Nr. 7511/76; 7743/76), paragrafas 36.

26 *Ibid.*, paragrafai 37–38.

27 Weller, M., *supra* note 3, p. 411.

28 Europos Žmogaus Teisių Teismo 1968 m. liepos 23 d. sprendimas byloje *Case „Relating to the Certain Aspects of the Laws on the Use of Language in Education in Belgium“ v. Belgium* (Nr. 1474/62).

29 *Ibid.*, paragrafas 6.

Šios pozicijos Europos Žmogaus Teisių Teismas laikosi ir vėlesnėje praktikoje: nurodytas doktrinoje teiginys dėl filosofinių įsitikinimų apimties (t. y. kad jie gali būti aiškinami kaip apimantys ir kalbines garantijas) buvo sukritikuotas Europos Žmogaus Teisių Teismo priimtino sprendime³⁰ *Skender v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia*³¹. Šiuo atveju Teismas konstatavo, kad Pirmojo protokolo 2 straipsnis negarantuoja išsilavinimo konkrečia kalba pagal tėvų interesus. Teismas patvirtino, kad išsilavinimas konkrečia kalba ar teisė gauti iš valstybės konkrečios rūšies išsilavinimo užtikrinimą nekyla iš Pirmojo protokolo 2 straipsnio. Teismas laikė šią peticiją nepriimtina *ratione materiae* Konvencijos 35 straipsnio 3 dalies prasme ir Konvencijos 35 straipsnio 4 dalies prasme atmetina.

Atsižvelgiant į anksčiau atliktą analizę, laikytina, kad „filosofiniai įsitikinimai“ nėra išsami sąvoka ir jos interpretacija yra priklausoma nuo konkrečių bylos faktinių aplinkybių. Europos Žmogaus Teisių Teismas pripažįsta, kad tokie įsitikinimai turi atitikti demokratinės visuomenės vertybes ir būti suderinami su žmogaus orumu. Be to, jie neturi prieštarauti vaiko teisei į mokslą. *Campbell and Cosans v. United Kingdom* byloje Teismas nustatė Pirmojo protokolo 2 straipsnio antro sakinio pažeidimą, nes laikė, kad fizinių bausmių taikymas Škotijos mokyklose neatitiko tėvų filosofinių įsitikinimų dėl fizinių bausmių. Tokius įsitikinimus minėtos bylos aplinkybių kontekste Teismas laikė pakankamai pasižyminčiais nenuginčijamumu, rimtumu, tarpusavio ryšiu bei svarba. Tačiau kalbinės garantijos ir kalbiniai tėvų prioritetai pagal Teismo praktiką nėra pripažįstami tokio lygio įsitikinimais³². Tokia Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika patvirtina, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija – tarptautinė sutartis, įtvirtinanti bendrąsias žmogaus teises, kurios yra garantuojamos asmeniui, nepaisant to, ar jis/ji priklauso tautinei mažumai, ar ne. Todėl šios teisės nepasižymi specifiniais ir būtiniais mažumos tapatybę užtikrinančiais elementais, pavyzdžiui, teisė į mokslą nėra aiškinama kaip apimanti teisę į mokslą mažumos kalba. Atsižvelgiant į tai darytina išvada, kad Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, įtvirtindama teisę į mokslą, formuoja teisės mokytis mažumos kalba, kaip teisės į mokslą įpėdinės, bendruosius sampratos elementus.

Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija skiria didžiausią dėmesį teisei mokytis mažumos kalba³³. Iš Konvencijos 14 straipsnio formuluotės matyti, kad Konvencija garantuoja ne tik teisę mokytis mažumos kalba, bet ir teisę mokytis šios kalbos. Vė-

30 Weller, M., *supra* note 2, p. 411.

31 Europos Žmogaus Teisių teismo 2005 m. kovo 10 d. priimtino sprendimas byloje *Skender v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (Nr. 62059/00). Europos Žmogaus Teisių Teismo 1982 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Campbell and Cosans v. the United Kingdom* (Nr. 7511/76; 7743/76), paragrafas 36.

32 Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai *Belgium Linguistic Case* byloje, *Skender v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* priimtino sprendimas.

33 Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 14 straipsnis skelbia, kad šalys įsipareigoja pripažinti kiekvieno tautinei mažumai priklausančio asmens teisę mokytis savo mažumos kalbos (1 dalis). Šalys tose teritorijose, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, jei yra pakankamas poreikis, savo švietimo sistemose stengiasi kiek įmanoma užtikrinti, kad mažumoms priklausantys asmenys turėtų reikiamas galimybes mokytis tos mažumos kalbos arba mokytis ta kalba (2 dalis). Šio straipsnio 2 dalis įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialiosios kalbos arba mokytis ta kalba (3 dalis).

liau analizuojama Patariamojo komiteto praktika patvirtina, kad teisė mokytis mažumos kalba ar mažumos kalbos yra neatsiejama viena kitos dalis, kurių įgyvendinimui yra taikomi tie patys reikalavimai. Todėl straipsnyje atskirai nėra išskiriamos teisės mokytis mažumos kalbos ar mažumos kalba sąlygos.

Konvencijos 14 straipsnyje garantuojamos teisės yra glaudžiai susijusios su Konvencijos 12³⁴ bei 13³⁵ straipsniais, kurie papildo 14 straipsnio garantijas. Konvencijos komentaras pripažįsta, kad Konvencijos 14 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pareiga gerbti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisę mokytis savo kalbos yra viena iš principinių priemonių, kuria šie asmenys gali išreikšti bei išsaugoti savo tapatybę. Ši nuostata nereikalauja iš valstybės, priešingai nei Konvencijos 14 straipsnio 2 dalis, pozityvių veiksmų, ypač finansinio pobūdžio³⁶. Taigi Konvencijos 14 straipsnio 1 dalis yra nesudėtingos formuluotės³⁷, tiesiogiai įtvirtinanti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisę mokytis savo kalbos, nenustatydama jokių papildomų šios teisės įgyvendinimo sąlygų. Atsižvelgiant į tai teigtina, kad Konvencijos 14 straipsnio 1 dalis yra principų, pripažįstančių mažumos kalbos svarbą švietimo srityje, deklaracija³⁸.

Konvencijos 14 straipsnio 2 dalis yra skirtinga, numatanti pagrindus, kuriems esant yra garantuojama šioje nuostatoje įtvirtinta tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisė mokytis mažumos kalba arba tos kalbos³⁹. Pripažįstant galimas finansines, administracines ir technines kliūtis mokymui mažumos kalba, ši nuostata buvo suformuluota labai lanksčiai, numatant plačią veikimo laisvę Konvencijos dalyvėms. Valstybių pareigai siekti užtikrinti mokymą mažumos kalba yra nustatytos kelios sąlygos. Formuluotė „kiek įmanoma užtikrinti“ reiškia, kad toks mokymas priklauso nuo turimų valstybės išteklių⁴⁰. Konvencijos tekste sąmoningai nėra apibrėžta sąvoka *pakankamas poreikis* bei *tradiciškai arba gausiai tautinės mažumos nariais apgyvendinta teritorija*. Tokiu būdu suteikiama galimybė valstybėms atsižvelgti į jų individualias mokymo sistemas. Konvencijos komentare nurodoma, kad dvikalbis mokymas gali būti viena iš priemonių siekiant šios nuostatos tikslų⁴¹. Taigi darytina išvada, kad Konvencijos 14 straipsnis

34 Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 12 straipsnis skelbia, kad prirėkus Šalys imasi priemonių švietimo ir mokslinių tyrimų srityse informacijai apie savo tautinių mažumų ir daugumos kultūrą, istoriją, kalbą ir religiją skleisti (1 dalis). Šioje situacijoje Šalys, be kita ko, sudaro reikiamas sąlygas mokytojams rengti ir naudotis vadovėliais bei sukuria sąlygas ryšiams tarp skirtingų bendruomenių studentų ir mokytojų palaikyti (2 dalis). Šalys įsipareigoja sudaryti vienodas galimybes tautinėms mažumoms priklausančioms asmenims įgyti visų lygių išsilavinimą (3 dalis).

35 Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 13 straipsnis skelbia, kad šalių švietimo sistemose pripažįstama tautinei mažumai priklausančių asmenų teisė steigti savo privačias švietimo ir mokymo įstaigas bei vadovauti joms (1 dalis). Naudojimasis šia teise nesusijęs su jokiais Šalių finansiniais įsipareigojimais (2 dalis).

36 *Explanatory Report for the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, paragrafas 74 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-12]. <[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_H\(1995\)010_FCNM_ExplanReport_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_H(1995)010_FCNM_ExplanReport_en.pdf)>.

37 Weller, M., *supra* note 3, p. 413.

38 *Ibid.*, p. 414.

39 *Ibid.*, p. 422.

40 *Explanatory Report for the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, *supra* note 36, paragrafas 75.

41 *Ibid.*, paragrafai 75–77.

įtvirtina teisės mokytis mažumos kalba kvalifikavimo nuostatas. Galime daryti išvadą, kad teisė mokytis mažumos kalba nėra absoliuti, nes jos užtikrinimas pagal Konvenciją yra priklausomas nuo tam tikrų sąlygų įgyvendinimo. Šios sąlygos laikytinos teisės mokytis mažumos kalba taikymo nuostatomis, kurioms esant tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims yra pripažįstama teisė mokytis savo kalba. Taigi ši teisė pripažįstama *in corpore* konstatavus šių sąlygų egzistavimą: 1) valstybės teritorija, kurioje tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys; 2) pakankamas poreikis. Autorės nuomone, šioje nuostatoje numatyta valstybės pareiga *kiek įmanoma užtikrinti* Konvencijos 14 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą teisę nesudaro pagrindo teigti, jog finansiniai valstybės ištekliai galėtų būti teisės mokytis mažumos kalba pripažinimo pagrindas, t. y. šios teisės taikymo nuostata. Tokia išvada darytina atsižvelgiant į tai, kad šios teisės pripažinimui, t. y. deklaravimui, nėra aktualūs valstybės resursai. Valstybės ištekliai reikšmingi šios teisės apimties įgyvendinimui, pavyzdžiui, mokyklų, klasių, kuriose mokoma mažumos kalba, skaičius, vadovėlių ir kitų mokymo priemonių užtikrinimas mažumos kalba.

Teisės mokytis mažumos kalba taikymo nuostatų turinys nėra įtvirtintas pačios Konvencijos tekste, tačiau tam tikra apimtimi atskleidžiamas Patariamąjį komiteto praktikoje. Analizuojant Patariamąjį komiteto praktiką, aktualu įvertinti, kurias teritorijas Patariamasis komitetas laiko tradiciškai arba gausiai apgyvendintas tautinėms mažumoms priklausančių asmenų nariais bei kas yra laikytina pakankamu poreikiu Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies prasme.

Patariamasis komitetas, analizuodamas valstybių, Konvencijos dalyvių, Konvencijos įgyvendinimo ataskaitas, analizuoja teritorijas, kurioje tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys, turinį kiekvienos valstybės atžvilgiu, t. y. Patariamąjį komiteto praktikoje nėra suformuluotas šios sąvokos apibrėžimas, bet konkrečios valstybės dalyvės atžvilgiu, individualiai atsižvelgiant į tos valstybės ypatybes, yra vertinama nacionalinė praktika Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies pagrindu. Neatsitiktinai tarptautiniai standartai nedetalizuoja proporcijų ar procentų, kurie sudarytų pagrindą šios teisės garantijoms. Lankstumas yra būtinas tinkamai įvertinti įvairias nacionalines situacijas⁴². Konvencijos komentare taip pat patvirtinama, kad Konvencijoje sąmoningai buvo susilaikyta nuo nurodytų sąvokų apibrėžimo, nes buvo manoma, jog geriau priimti lanksčią formulotę, kuri leis atsižvelgti į kiekvienos valstybės ypatingas aplinkybes. Sąvoka „tradiciškai ... gyvena“ nesusijusi su istorinėmis mažumomis, o tik su tomis, kurios dabar gyvena toje geografinėje vietovėje⁴³. Patariamasis komitetas pažymi, kad mechaninis skaitmeninio kriterijaus taikymas nebūtų teisingas individualiems atvejams: skaičių žaidimas yra žaidimas konkrečiame kontekste, su skirtingais reikalavimais, poreikiais ir galimybėmis⁴⁴. Todėl Patariamasis komitetas nurodo poreikį gauti

42 Venecijos komisijos 69-osios plenarinės sesijos, vykusios 2006 m. gruodžio 15–16 d., pranešimas „*Report on Non-Citizens and Minority Rights*“, p. 34 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-11]. <[http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD\(2007\)001-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD(2007)001-e.pdf)>.

43 *Explanatory Report for the Framework Convention for the Protection of National Minorities*, *supra* note 36, paragrafas 66.

44 Weller, M., *supra* note 3, p. 421.

tikslių statistinę informaciją iš kiekvienos valstybės, siekiant išskirti teritorijas, kuriose tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys konkrečioje valstybėje. Patariamojo komiteto praktika rodo, kad valstybių nacionaliniuose teisės aktuose nustatyti minimalūs skaitmeniniai reikalavimai yra teigiamas žingsnis lyginant su valstybių praktika, kai nacionaliniai teisės aktai šio klausimo nereguliuoja ar yra paliekama valdžios institucijoms plati veikimo laisvė nuspręsti⁴⁵ dėl mokymosi mažumos kalba. Patariamasis komitetas taip pat pažymi, kad skaitmeninė riba, nors ir galima, neturėtų būti tokio lygio, kad susilpnintų pačią kalbinių teisių esmę ar neužtikrintų šių teisių efektyvumo. Patariamasis komitetas atkreipė dėmesį į Bosnijos ir Hercegovinos praktiką, pagal kurią mažuma turi sudaryti absoliučią daugumą ar didžiąją dalį gyventojų atitinkamoje teritorijoje (mieste, savivaldybėje) tam, kad galėtų naudotis Konvencijos 14 straipsnio 2 dalyje numatytais teisėmis. Patariamasis komitetas tokią Bosnijos ir Hercogovinos praktiką vertino neigiamai, nurodydamas, kad tokios apimties numatyta skaitmeninė riba (absoliuti dauguma ar didžioji dalis) yra per griežta ir sudaro kliūtis, siekiant užtikrinti tautinėms mažumoms priklausančių asmenų kalbines teises tose teritorijose, kuriose tradiciškai ar gausiai gyvena mažumoms priklausantys asmenys. Patariamasis komitetas taip pat nurodė, kad tokia Bosnijos ir Hercogovinos praktika kelia dvejonų dėl jos suderinamumo su Konvencijos nuostatomis, todėl paragino valstybę objektyviai įvertinti realius tautinėms mažumoms priklausančių asmenų poreikius⁴⁶. Patariamojo komiteto praktika rodo, kad tradiciškai ar gausiai tautinėms mažumoms priklausančiais nariais apgyvendinta teritorija yra lanksti bei individuali sąvoka, priklausanti nuo kiekvienos valstybės aktualių aplinkybių: gyventojų sudėties, įsikūrimo valstybės teritorijoje. Komitetas pripažįsta, kad ši sąvoka negali būti apibrėžta tiksliais skaičiais, pavyzdžiui, absoliučia dauguma, didžiąja teritorijos gyventojų dalimi, vienu trečdaliu ir penktadaliu teritorijos gyventojų. Autorės nuomone, šis terminas aiškintinas kaip apimantis geografiškai susikoncentravusią mažumą, bet tokia koncentracija nebūtinai turi būti istorinė. Darytina išvada, kad Komitetas, nenustatydamas konkrečios skaitmeninės ribos, suteikia valstybėms, Konvencijos dalyvėms, laisvę įgyvendinti Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies garantijas, atsižvelgiant į individualias aplinkybes.

Nors Patariamasis komitetas neigiamai vertino Bosnijos ir Hercogovinos praktiką dėl tradiciškai ir gausiai mažumos nariais apgyvendintos teritorijos, Komitetas teigiamai vertino Bosnijos ir Hercogovinos praktiką „pakankamo poreikio“ atžvilgiu, t. y. Patariamasis komitetas laikė teigiama praktika, kad penki mokiniai yra pakankamas skaičius sudaryti klases, kuriose dėstoma mažumos kalba. Taip pat Komitetas skatino valstybę apmokyti mokytojus mažumų kalbų bei tinkamai aprūpinti vadovėliais šiomis kalbomis. Patariamasis komitetas Ukrainos atžvilgiu, nors ir teigiamai vertino nacionaliniuose teisės aktuose deklaruojamą teisę mokytis mažumos kalba ir mažumos kalbos, išreiškė neigiamą požiūrį dėl to, kad nacionaliniai teisės aktai neįtvirtina tikslų skaitmeninių ar kitų reikalavimų, kurių pagrindu yra garantuojama ši teisė. Patariamasis komitetas atkreipė dėmesį į tai, kad praktikoje prašant tėvams 8–10 mokinių grupė miestuose ir 5 mokinių

45 Venecijos komisijos pranešimas, *supra* note 42, p. 34.

46 Patariamojo komiteto 2005 m. gegužės 11 d. nuomonė Bosnijai ir Hercogovinei, Nr. ACFC/INF/OP/I/(2005)003, paragrafai 79–81, 147.

grupė kaimo vietovėse yra pagrindas formuoti klases, kuriose dėstoma mažumos kalbomis. Tokį reikalavimą Patariamasis komitetas laikė atitinkančiu reikalavimą dėl „pakankamo poreikio“. Tačiau Patariamasis komitetas paragino šiuos reikalavimus įtvirtinti nacionaliniuose teisės aktuose⁴⁷. Vokietijos atžvilgiu Patariamasis komitetas patvirtino, kad 20 mokinių reikalavimas formuoti klases, kuriose dėstoma mažumos kalba, yra labai aukštas Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies prasme⁴⁸. Čekijos atžvilgiu Patariamasis komitetas reikalavimą dėl 8 mokinių ikimokykliniam švietimui ir 10 mokinių pradiniam mokymui laikė pozityviu Konvencijos nuostatų įgyvendinimu⁴⁹. Tačiau Lenkijos atžvilgiu Patariamasis komitetas 7 mokinių reikalavimą pradiniam mokyme ir 15 mokinių reikalavimą viduriniam išsilavinimui laikė taip pat tinkamu Konvencijos 14 straipsnio nuostatų įgyvendinimu, nes šis skaičius Lenkijos atžvilgiu yra gana mažas ir sudarantis sąlygas pasinaudoti Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies garantijoms net ir savo skaičiumi mažoms ar valstybės teritorijoje išsklaidytai gyvenančioms mažumoms⁵⁰.

Nagrinėta Patariamojo komiteto praktika rodo, kad tiek tradiciškai ir gausiai apgyvendinta teritorija, tiek ir pakankamas poreikis yra vertinamieji kriterijai, atsižvelgiant į individualias valstybės aplinkybes. Vadovaujantis Patariamojo komiteto praktika, jeigu valstybė pripažįsta ir gali užtikrinti aukštą tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių lygį, jai išskyla pareiga nuosekliai šį lygį palaikyti bei jį kelti. Šiuo požiūriu, autorės nuomone, valstybių išipareigojimų turinys yra panašus užtikrinant ekonomines, socialines teises: šių teisių užtikrinimo lygis yra progresyvus bei priklausantis nuo valstybės turimų resursų. Šią išvadą patvirtina ir pati Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies formuluotė, numatanti, kad šią teisę valstybės stengiasi *užtikrinti kiek įmanoma*.

Patariamojo komiteto praktika rodo, kad į Konvencijos 14 straipsnio garantijų apimtį patenka ne tik šios teisės kvalifikavimo pagrindai: Komitetas pripažįsta, kad ir aiškios mokymosi programos mažumos kalba⁵¹, kvalifikuotų mokytojų bei mokymo priemonių mažumų kalbomis užtikrinimas taip pat patenka į Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies taikymo apimtį. Patariamasis komitetas pripažįsta, jog Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies garantijos neturi apsiriboti tik mokykliniu švietimu, tačiau taip pat apimti ir aukštąjį išsilavinimą. Tiesa, aukštąjį išsilavinimą Patariamasis komitetas vertina lanksčiai, nurodydamas, kad atskirų kalbų studijos yra pozityvus Konvencijos garantijų įgyvendinimas⁵².

Apibendrintai pasakytina, kad Konvencijos 14 straipsnio 2 dalies taikymas yra individualus ir vertintinas konkrečių faktinių aplinkybių kontekste. Šio straipsnio taikymo individualumą patvirtina Patariamojo komiteto praktika, rodanti, kad Komitetas nėra

47 Patariamojo komiteto 2002 m. kovo 1 d. nuomonė Ukrainai Nr. ACFC/INF/OP/I(2002) 010, paragrafas 63.

48 Patariamojo komiteto 2002 m. kovo 1 d. nuomonė Vokietijai Nr. ACFC/INF/OP/I(2002)008, paragrafas 60.

49 Patariamojo komiteto 2005 m. spalio 26 nuomonė Čekijai Nr. ACFC/OP/II(2005)002, paragrafas 159.

50 Patariamojo komiteto 2003 m. lapkričio 27 d. nuomonė Lenkijai Nr. ACFC/INF/OP/I(2004)005, paragrafas 79.

51 Patariamojo komiteto 2001 m. balandžio 1 d. nuomonė Čekijai Nr. ACFC/OP/I(2002)002, paragrafas 66; 2001 m. 14 d. nuomonė Italijai ACFC/INF/OP/I(2002)007, paragrafas 58.

52 Patariamojo komiteto 2002 m. gegužės 16 d. nuomonė Albanijai Nr. ACFC/INF/OP/I (2003) 004, paragrafas 61, Nr. ACFC/INF/OP/I(2002) 001, paragrafas 55.

nustatęs jokių bendrų šios nuostatos taikymo kriterijų, o kiekvienos valstybės atžvilgiu atlieka atskirą šios nuostatos įgyvendinimo vertinimą.

Konvencijos 14 straipsnio 3 dalis skelbia, jog šio straipsnio 2 dalis įgyvendinama nepažeidžiant nuostatos mokytis oficialiosios kalbos arba mokytis ta kalba. Konvencijos komentare pabrėžiama, kad oficialios kalbos mokėjimas yra socialinių ryšių ir integracijos veiksnys. Konvencijos 14 straipsnio 2 dalis yra aiškintina kartu su šio straipsnio 3 dalimi tam, kad šio straipsnio 2 dalies garantijos nepaneigtų mokymosi oficialia kalba ar šios kalbos. Patariamasis komitetas savo praktikoje pripažįsta, kad valstybė, siekdama palengvinti integraciją ir efektyvų dalyvavimą viešajame gyvenime, turi užtikrinti ir remti oficialios kalbos mokymą⁵³.

3. Teisė mokytis mažumos kalba Lietuvos Respublikoje

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo 28 straipsnio 7 dalis nustato, kad „vietovėse, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinė mažuma, jeigu bendruomenė prašo, savivaldybė laiduoja mokymąsi tautinės mažumos kalba arba tautinės mažumos kalbos.“ Taigi Lietuvos Respublika garantuoja tautinėms mažumoms priklausantiems asmenims teisę mokytis mažumos kalba arba mažumos kalbos nurodytose vietovėse.

Lietuvai 2008 m. pateiktoje nuomonėje Patariamasis komitetas palankiai vertino Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme įtvirtintą galimybę mokytis mažumos kalba. Be to, į gautą informaciją, kad Lietuvoje ruošiamasi stiprinti valstybinės kalbos mokymą mažumoms priklausantiems asmenims, siekiant užtikrinti geresnę integraciją, Komitetas žvelgė optimistiškai ragindamas tęsti veiksmus, kurių buvo imtasi⁵⁴. Tačiau Patariamasis komitetas atkreipė dėmesį į tai, kad Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos sprendimu yra atšaukiama galimybė mažumos kalbų mokyklų abiturientams baigiamąjį egzaminą laikyti mažumos kalba. Patariamasis komitetas atkreipė dėmesį, kad tai gali turėti neigiamą poveikį mokiniams užtikrinant mokslą mažumos kalba⁵⁵.

Nemažai diskusijų sukėlė Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalies pakeitimai, įsigalioję nuo 2011 m. rugsėjo 11 d. ir numatę konkretų valandų skaičių ugdymui valstybine lietuvių kalba priešmokyklinio ugdymo procese, detalizavę mokymosi dalykus pagrindinio ir vidurinio ugdymo procese, mokomus lietuvių kalba⁵⁶.

53 Patariamąjį komiteto 2002 m. gegužės 16 d. nuomonė Albanijai Nr. ACFC/INF/OP/I (2003) 004, *supra* note 52, paragrafas 74.

54 Patariamąjį komiteto 2008 m. vasario 28 d. nuomonė Lietuvai Nr. ACFC/OP/II(2008)001, paragrafas 149.

55 *Ibid.*, paragrafas 143.

56 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo 30 straipsnio 2 dalis nustato, kad „bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokyklos tautinėms mažumoms priklausantiems mokiniams sudaro sąlygas puoselėti tautinį, etninį ir kalbinį identitetą, mokytis gimtosios kalbos, istorijos ir kultūros. Bendrojo ugdymo ir neformaliojo švietimo mokykloje, kurios nuostatuose (įstatuose), atsižvelgiant į tėvų (globėjų, rūpintojų) ir mokinių pageidavimą, įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, ugdymo procesas gali būti vykdomas arba kai kurie dalykai mokomi tautinės mažumos kalba. Šiose mokyklose lietuvių kalbos dalykas yra sudėtinė ugdymo programos dalis ir jos mokymui skiriama ne mažiau laiko kaip gimtosios kalbos mokymui. Tokiose mokyklose: 1) Priešmokyklinio ugdymo programoje ne mažiau

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo aiškinamajame rašte teigiama, kad minėto įstatymo pakeitimus lėmė siekis užtikrinti mokiniams lygias galimybes stoti į aukštąsias mokyklas <...> ir konkuruoti darbo rinkoje⁵⁷. Teigtina, kad šiuos įstatymo pakeitimus lėmė ir tai, kad nuo 2013 m. mokyklų, kuriose įteisintas mokymas tautinės mažumos kalbos arba mokymas tautinės mažumos kalba, abiturientai laikys tokį patį lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminą kaip ir abiturientai, besimokantys vien tik valstybine kalba. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo 30 straipsnio 7 dalis nustato, kad „visos bendrąjį ugdymą teikiančios mokyklos turi užtikrinti valstybinės kalbos mokėjimą pagal švietimo ir mokslo ministro patvirtintas bendrąsias programas“. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-1197 „Dėl brandos egzaminų ir įskaitų programų patvirtinimo“ buvo patvirtinta Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų programa. Šio įsakymo 3 punktu buvo nustatyta, jog brandos egzaminai ir įskaitos pagal šiuo įsakymu patvirtintas brandos egzaminų programas yra organizuojamos ir vykdomos nuo 2013 metų. Vadovaujantis minėtu Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. liepos 1 d. įsakymu Nr. V-1197 patvirtintos Lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzaminų programos 27 punktu, kalbos taisyklingumo ir kalbinės raiškos normų aprašas kandidatų iš mokyklų lietuvių mokomąja kalba ir tautinės mažumos kalba darbams vertinti pereinamuoju laikotarpiu yra nustatomas pagal Nacionalinio egzaminų centro tyrimų duomenis ir skelbiamas tinklalapyje www.nec.lt iki 2012 m., 2013 m. ir 2014 m. lapkričio 15 d. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos teigimu, mokyklų tautinių mažumų kalba abiturientams viena valanda bus pailgintas egzaminas, jie galės naudotis norminamaisiais lietuvių kalbos žodynais, taip pat dvikalbiais žodynais, kad pasitikrintų sunkesnių žodžių rašybą. Rašydami rašinį, mokiniai galės remtis ne vien lietuvių, bet ir gimtosios kalbos, pavyzdžiui, lenkų, rusų, baltarusių autorių kūryba. 2012 m. pavasarį vienuoliktokai rašė bandomąjį rašinį. Atsižvelgdama į bandomojo egzaminų rezultatus, Lietuvos Respublikos ir mokslo ministerija nurodė, kad pateiks specialiąsias normas, taikytinas tautinių mažumų kalbomis dėstomas mokyklas baigusius abiturientų lietuvių kalbos ir literatūros egzaminų vertinimui⁵⁸.

kaip 4 valandos per savaitę skiriamos ugdymui lietuvių kalba; Ikimokyklinio ugdymo programos dalis tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu gali būti vykdoma lietuvių kalba; 2) pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programos vykdomos dvikalbio ugdymo būdu: tautinės mažumos kalba ir lietuvių kalba. Lietuvių kalba pradinio ugdymo programoje mokoma integruotai, o pagrindinio ir vidurinio ugdymo programoje – per tas pamokas, kai einamos ugdymo programos temos iš Lietuvos istorijos ir geografijos, pasaulio pažinimo, mokoma pilietiškumo pagrindų; 3) tėvų (globėjų, rūpintojų) pageidavimu kitų pradinio, pagrindinio, vidurinio ugdymo programos dalykų mokoma lietuvių kalba.“

57 Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas Nr. XIP-1814 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-11]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366923&p_query=&p_tr2=2>.

58 Informacija pateikiama pagal 2012 m. rugsėjo 27 d. vykusios konferencijos duomenis, kurią organizavo Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-02]. <<http://www.delfi.lt/news/daily/education/gsteponavicius-tautiniu-mazumu-vaikams-prasciau-sekasi-lietuviu-kalbos-rasyba-bet-rasinius-jie-raso-gerai.d?id=59600015>>.

Nurodytų Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo nuostatoms įvertinti Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko A. Kubiliaus ir Lenkijos Respublikos Ministro Pirmininko D. Tusko sutarimu buvo sudaryta ekspertų grupė lenkų tautinės mažumos Lietuvoje ir lietuvių tautinės mažumos Lenkijoje švietimo klausimams aptarti (toliau – ekspertų grupė), vadovaujama abiejų šalių švietimo ir mokslo viceministrų V. Bacio ir M. Sielatycki. Deja, ekspertų grupei prie bendrų išvadų prieiti nepavyko: Lietuvos Respublikos švietimo ekspertai nematė priežasčių atšaukti 2011 m. kovo 17 d. priimtų Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pataisų. Lietuvos lenkų tautinės mažumos atstovai priekaištavo, kad lietuvių kalbos mokymo stiprinimas lenkakalbėse mokyklose blogina švietimo lenkų kalba padėtį. Tačiau Lietuvos Respublikos švietimo ekspertai nesutiko su šiuo teiginiu, nurodydami, kad „pamokų lietuvių kalbai skaičius nėra didinamas gimtosios kalbos sąskaita – jai skirtas pamokų skaičius išliko nepakeistas; gimtosios kalbos vartojimas kitų dalykų pamokose siaurinamas labai nežymiai – tik tiek, kiek skiriama laiko Lietuvos istorijos bei geografijos temų mokymuisi valstybine kalba; Lietuvos tautinių mažumų mokyklose lietuvių kalbai skirtų pamokų skaičius ligi šiol sudarė 10–12 % minimalaus privalomo mokymosi laiko, o jį padidinus sudaro 14–19 %; lyginant su maksimaliu galimu krūviu ši dalis yra dar mažesnė; kitų šalių patirtis rodo, kad norint gerai išmokti valstybinę kalbą mokymuisi ja skirta dalis turi būti didesnė (Europos valstybių tautinių mažumų mokyklose valstybine kalba mokomasi ne mažiau kaip 40 % ugdymo turinio), tad sprendimas padidinti pamokų lietuvių kalba skaičių ne blogina, o gerina mokyklų tautinių mažumų kalbomis mokinių padėtį; tai gerina ir tautinių mažumų švietimo padėtį, nes mokyklos tautinių mažumų mokymosi kalbomis tampa patrauklesnės norintiems išmokti valstybinę kalbą.“⁵⁹

Pasakytina, kad nagrinėti tarptautiniai standartai (pavyzdžiui, nagrinėta UNESCO konvencija, Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija) nedraudžia, bet, priešingai – skatina valstybių veiksmus integruojant tautines mažumas sudaryti tinkamas sąlygas mokytis valstybės kalbos. Pažymėtina ir tai, kad nuo 2013 m. abiturientams, laikant vienodą lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą, yra numatytas pereinamasis aštuoneerių metų laikotarpis, kurio metu, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos tvirtinimu, tautinių mažumų mokyklų abiturientams bus sudarytos palankesnės egzaminavimo sąlygos (detalizuota pirmiau). Autorės nuomone, šios sąlygos skatintinos. Tarptautinė žmogaus teisių teisė pripažįsta pozityviąją diskriminaciją – specialiųjų priemonių taikymą atitinkamų (pažeidžiamų) asmenų grupėms, siekiant užtikrinti šiems asmenims žmogaus teises. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos detalizuojamos sąlygos laikytinos skatinamosiomis arba ypatingomis priemonėmis, kurių tikslas – užtikrinti tinkamą teisės į mokslą įgyvendinimą.

Vis dėlto Lietuva turėtų įvertinti nurodytų įstatymo nuostatų pakeitimus teisėtų lūkesčių bei teisinio tikrumo principų kontekste. Pabrėžtina ir kitų Europos Tarybos narių praktika. Analizuojant Lietuvos praktiką teisės mokytis mažumos kalba aspektu, primintinos Patariamojo komiteto rekomendacijos Latvijai ir Estijai, ku-

59 Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pranešimas „Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko A. Kubiliaus sudarytos Lietuvos švietimo ekspertų grupės tautinių mažumų klausimais pareiškimas, Vilnius, 2011 m. lapkričio mėn. 29 d.“ [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2012-02-03]. <<http://www.smm.lt/fit/naujienos/pranesimai.htm?id=3785>>.

rių praktika stiprinant valstybinės kalbos mokymąsi turinio prasme panaši į šiuo metu vykstančią reformą Lietuvoje: Patariamasis komitetas Latvijai nurodė, kad valstybė, priimdama valstybinės kalbos mokymo stiprinimo priemones, turi užtikrinti efektyvias konsultacijas su tautinių mažumų atstovais. Patariamasis komitetas, 2011 m. pateikdamas nuomonę dėl Estijos, pažymėjo, kad mokymo perėjimas iš rusų į estų kalbą rusakalbių mokyklose lėmė mokymo kokybės prastėjimą⁶⁰. Manytina, kad ieškant dialogo su tautinių mažumų atstovais, siekiant tautinių mažumų integracijos, Lietuvos Respublika turėtų stengtis tiek priimdama reikšmingus teisės aktų pakeitimus mokymosi mažumos kalba klausimais, tiek šiuo metu siekdama įgyvendinti analizuotus Švietimo įstatymo nuostatų pakeitimus, konsultuotis su tautinių mažumų atstovais bei užtikrinti, kad nenukentėtų tautinių mažumų mokymo kokybė.

Nagrinėjamos temos kontekste pabrėžtini ir tam tikri probleminiai aspektai: kyla klausimas, kaip Lietuvos Respublikoje yra suprantama tradiciškai ir (ar) gausiai tautinės mažumos nariais apgyvendinta teritorija. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, kaip minėta, nurodo šias nuostatas, tačiau nedetalizuoja jų turinio. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 30 d. nutarimo Nr. 768 „Dėl mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo“ 26.8.1.5 punktas prie tradiciškai gausiai tautinių mažumų gyvenamųjų rajonų centrų ar gyvenamųjų vietovių kaip pavyzdį nurodo Šalčininkų, Švenčionių, Trakų, Vilniaus rajonus. Kaip minėta, Patariamasis komitetas neigiamai vertina valstybių praktiką neapibrėžti kriterijų, pagal kuriuos yra nustatomos tokios vietovės. Siekiant teisinio aiškumo bei apibrėžtumo, taip pat siekiant sutrukdyti tikėtinai institucijų šios sąvokos interpretacijai, rekomenduotina teisės aktais įtvirtinti kriterijus, kurių pagrindu būtų nustatomos vietovės, kuriose tradiciškai gausiai gyvena tautinės mažumos nariai, nes tokios vietovės identifikavimas yra pagrindas užtikrinti teisę mokytis mažumos kalba.

Išvados

Pateiktos analizės pagrindu galima daryti išvadą, kad teisės mokytis mažumos kalba formavimosi pagrindas yra teisė į mokslą. Jungtinių Tautų lygiu priimti dokumentai patvirtina šios teisės įgyvendinimo santykiškumą bei progresyvumą. Būtent šios sampratos pagrindu susiformavo tautinėms mažumoms priklausanti asmenų teisė mokytis savo kalba: Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija 14 straipsnio 2 dalyje įtvirtina pagrindus šios teisės pripažinimui: 1) valstybės teritorija, kurioje tradiciškai arba gausiai gyvena tautinėms mažumoms priklausantys asmenys; 2) pakankamas poreikis. Šios sąlygos *in corpore* įpareigoja valstybę pripažinti teisę mokytis mažumos kalba. Tačiau Konvencijos 14 straipsnio 2 dalyje numatyta sąlyga užtikrinti *kiek įmanoma* suteikia teisę valstybei atsižvelgti į savo finansines galimybes ir įgyvendinti šią teisę nuosekliai.

Vertinant Lietuvos Respublikos nacionalinį teisinį reguliavimą, kritikuotina, kad teisės aktai neapibrėžia kriterijų, kurių pagrindu yra nustatomos valstybės teritorijos,

60 Patariamąjo komiteto 2011 m. balandžio 1 d. nuomonė Estijai, ACFC/OP/III(2011)004, 151 paragrafas.

tradiciškai arba gausiai apgyvendintos tautinėms mažumoms priklausančiais nariais. Tokia praktika neatitinka Patariamojo komiteto rekomendacijų aiškiai teisės aktais sureguluoti skaitmenines ar kitas ribas, identifikuojančias šias vietas. Taip pat vertinant Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimus, galima teigti, kad Lietuvos Respublikos siekis stiprinti valstybinės kalbos mokymą atitinka tarptautinius standartus integruoti tautines mažumas, suteikiant vienodo švietimo, konkuravimo darbo rinkoje galimybes bei siekiant išvengti tautinių mažumų atskirties. Tačiau pabrėžtina, kad Lietuvos Respublika, priimdama nurodytus teisės aktų pakeitimus, turi siekti dialogo su tautinėmis mažumomis.

Literatūra

- de Varennes, F. *Language, Minorities and Human Rights*. The Hague, The Netherlands: Kluwer Law International, 1996.
- Europos Žmogaus Teisių Teismo 1968 m. liepos 23 d. sprendimas byloje *Case „Relating to the Certain Aspects of the Laws on the Use of Language in Education in Belgium“ v. Belgium* (Nr. 1474/62).
- Europos Žmogaus Teisių Teismo 1976 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje *Kjeldsen, Busk Madsen and Pedersen v. Denmark* (Nr. 5095/71).
- Europos Žmogaus Teisių teismo 1982 m. vasario 25 d. sprendimas byloje *Campbell and Cosans v. the United Kingdom* (Nr. 7511/76; 7743/76).
- Europos Žmogaus Teisių teismo 2005 m. kovo 10 d. priimtino sprendimas byloje *Skender v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia* (Nr. 62059/00).
- Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. birželio 29 d. sprendimas byloje *Folgero and Others v. Norway* (Nr. 15472/02).
- Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto sprendimas byloje *Waldman v. Canada* (Nr. UN Doc. CCPR/C/67/D/694/1996).
- Jungtinių Tautų Žmogaus teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 23 „*The rights of minorities (Art. 27): 08/04/1994*“.
- Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 13 „*The right to education*“.
- Jungtinių Tautų Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komiteto Bendrasis komentaras Nr. 3.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pranešimas „*Mokyklų tautinės mažumos nuolaidos per valstybinį lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą*“ [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2012-02-03]. <<http://www.smm.lt/fit/naujienos/pranesimai.htm?id=3654>>.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pranešimas „*Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko A. Kubiliaus sudarytos Lietuvos švietimo ekspertų grupės tautinių mažumų klausimais pareiškimas, Vilnius, 2011 m. lapkričio mėn. 29 d.*“ [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija [žiūrėta 2012-02-03]. <<http://www.smm.lt/fit/naujienos/pranesimai.htm?id=3785>>.
- Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. birželio 7 d. įsakymas Nr. V-1017. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 71-3449.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 38-1804.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymo aiškinamasis raštas Nr. XIP-1814 [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-11]. <http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=366923&p_query=&p_tr2=2>.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. birželio 29 d. nutarimas 768 „Dėl mokyklų,

- vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 79 -3869.
- Patariamojo komiteto nuomonė Albanijai Nr. ACFC/INF/OP/I(2003).
- Patariamojo komiteto nuomonė Bosnijai ir Hercegovinai Nr. ACFC/INF/OP/I/(2005)003.
- Patariamojo komiteto nuomonė Čekijai Nr. ACFC/OP/I(2002)002.
- Patariamojo komiteto nuomonė Čekijai Nr. ACFC/OP/II(2005)002.
- Patariamojo komiteto nuomonė Lenkijai Nr. ACFC/INF/OP/I(2004)005.
- Patariamojo komiteto nuomonė Estijai, ACFC/OP/III(2011)004.
- Patariamojo komiteto nuomonė Lietuvai ACFC/OP/II(2008)001.
- Patariamojo komiteto nuomonė Ukrainai Nr. ACFC/INF/OP/I(2002)010.
- Patariamojo komiteto nuomonė Vokietijai Nr. ACFC/INF/OP/I(2002)008.
- Patariamojo komiteto nuomonė Italijai ACFC/INF/OP/I(2002)007.
- Tarptautinė konvencija dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo. *Valstybės žinios*. 1998, Nr. 108-2957
- Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 77-3290.
- Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 20-497.
- Explanatory Report for the Framework Convention for the Protection of National Minorities [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-12]. <[http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_H\(1995\)010_FCNM_ExplanReport_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/1_AtGlance/PDF_H(1995)010_FCNM_ExplanReport_en.pdf)>.
- UNESCO konvencija prieš diskriminaciją švietimo srityje [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-27]. <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=12949&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html#STATE_PARTIES>.
- UNESCO konvencijos prieš diskriminaciją švietimo srityje komentaras [interaktyvus]. [žiūrėta 2011-07-27]. <<http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001412/141286e.pdf>> žiūrėta 2011-07-27>.
- Venecijos komisijos 69-osios plenarinės sesijos, vykusios 2006 m. gruodžio 15–16 d., pranešimas „*Report on Non-Citizens and Minority Rights*“ [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-02-11]. <[http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD\(2007\)001-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2007/CDL-AD(2007)001-e.pdf)>.
- Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 68-2497.
- Weller, M. *A Commentary on the European Framework Convention for the Protection on National Minorities*. Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista Protokoliais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7390.

THE RIGHT TO BE TAUGHT IN A MINORITY LANGUAGE

Aistė Račkauskaitė-Burneikienė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The aim of this article, firstly, is to analyse the scope of the right to be taught in a minority language under the regulation of international law and, secondly, to discuss the interaction between international and national laws, to evaluate Lithuanian national legislation concerning the establishment and enjoyment of this right.*

No legal documents of global application ensure the right to be taught in a minority language. Despite this fact, the legal documents of global application establish the right to

education (Article 26 of the Universal Declaration of Human Rights, Article 13 of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights, Article 5 of the Convention against Discrimination in Education, Article 5 of the Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, Article 28 of the Convention on the Rights of the Child). The right to education forms the background of the right to be taught in a minority language as a progressively realized right.

The European regional human rights system, apart from establishing the general basis of the right to be taught in a minority language (Article 2 of Protocol 1 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), directly ensures the right to be taught in a minority language (Article 14 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities). It is worth emphasizing that the enjoyment of the right to be taught in a minority language depends on certain conditions: 1) the state's area traditionally or substantially inhabited by persons belonging to national minorities; 2) a sufficient demand of teaching in a minority language. Neither of these conditions are defined in the Convention. The Advisory Committee also does not define the above-mentioned terms: the Committee evaluates the practise of the particular state and individually qualifies whether the particular state's practise conforms to the Convention provisions. The enjoyment of the right to be taught in a minority language should not become a tool promoting disjuncture of national minorities. Following the above-mentioned notions, the national legislation of the Republic of Lithuania is analysed in this article.

Keywords: *persons belonging to national minorities, the right to be taught in a minority language, International Covenant on Civil and Political Rights, Human Rights Committee, European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights, Framework Convention for the Protection of National Minorities, Advisory Committee.*

Aistė Račkauskaitė-Burneikienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto lektorė, socialinių mokslų (teisės krypties) daktarė. Mokslinių tyrimų kryptys: tarptautinė ir nacionalinė žmogaus teisių apsauga, tautinėms mažumoms priklausančių asmenų teisių apsauga.

Aistė Račkauskaitė-Burneikienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of International and European Union Law, Lecturer, Doctor of Social Sciences (Law). Research interests: international and national protection of human rights, the protection of the rights of persons belonging to national minorities.

